

החידוש היומי

חידוש יומי בדף היומי

העתקת הטור בשם הרמב"ם שכשמודיעה מותר

בגמרא ביבמות (לז): איתא: תנא רבי אליעזר בן יעקב אומר, לא ישא אדם אשה ודעתו לגרשה, משום שנאמר (משלי ג כט) "אל תרחש על רעך רעה והוא יושב לבטח אתך". וכעין זה בגמרא בגיטין (צ): אמר ליה רב משרשיא לרבא, אם לבו לגרשהו והיא יושבת תחתיו ומשמשתו מהו. קרי עליה "אל תחרש על רעך רעה והוא יושב לבטח אתך", ע"כ.

וכך העתיק הרמב"ם (גירושין פ"י הכ"א) להלכה: לא ישא אדם אשה ודעתו לגרשה. ולא תהיה יושבת תחתיו ומשמשתו ודעתו לגרשה. ובמקום אחר (איסורי ביאה פכ"א הכ"ח) הגביל הרמב"ם איסור זה, וכתב: אסור לאדם לישא אשה ודעתו לגרשה, שנאמר "על תחרוש על רעך רעה והוא יושב לבטח אתך". ואם הודיעה בתחילה שהוא נושא אותה לימים, מותר. והטור (אה"ע סימן ב) פסק אף הוא: לא ישא אדם אשה ודעתו לגרשה. והוסיף הטור: וכתב הרמב"ם ז"ל, ואם הודיע תחילה שהוא נושא אותה לימים ידועים מותר. ותמה הבית יוסף: ולא ידעתי למה תלאה רבינו בהרמב"ם, שהרי מבואר הוא בפרק החולץ.

תמיהת הבית יוסף שדין זה מקורו בגמרא וביאור הב"ח בגמרא באופן אחר

וכוונת הבית יוסף, דהנה הגמרא ביבמות מקדימה ומביאה תחילה את מנהגם של האמוראים לשאת אשה למספר ימים כשהיו יוצאים לעיר אחרת: רב כי איקלע לדרדשיר, מכריז ואמר, מאן הויא ליומא. ורב נחמן כי איקלע לשכנציב, מכריז ואמר, מאן הויא ליומא. ועל כך ממשכה הגמרא ומביאה את הברייתא בשם רבי אליעזר בן יעקב שאסור לאדם לשאת אשה ודעתו לגרשה, ולכאורה סותרים הדברים זה לזה, כי כיצד נשאו האמוראים אשה ל"יומא" ודעתם לגרשה לאחר מכן, בעוד שראב"י אוסר על אדם לשאת אשה כשבדעתו לגרשה.

וסבר הבית יוסף שבפשטות ביאור דברי הגמרא שכל איסורו של ראב"י אינו אלא באופן שאינו מודיעה מראש שהנישואין הם ל"יומא", אבל אותם האמוראים שהכריזו ואמרו 'מאן הויא ליומא' לא עברו על איסור זה, כיון שהודיעו על כך מתחילה. וכיון שזה ביאור דברי הגמרא בהבאת הברייתא אחר הבאת מנהגם של האמוראים, לפיכך תמה הבית יוסף על הטור, מה ראה להביא דין זה כחידושו של הרמב"ם, שעה שכך היא פשטות דברי הגמרא.

אמנם הב"ח על אתר כתב שהטור תלה הדין ברמב"ם ולא בסוגיית הגמרא, שכן את מנהגם של האמוראים אפשר היה לפרש באופן אחר, כך שמחד לא יסתור מנהגם את הוראתו של ראב"י שלא לשאת אשה על דעת לגרשה, ומאידך לא נזדקק להתירו של הרמב"ם שהודעה מראש מועילה. לדבריו, יתכן והאמוראים נשאו את אותם הנשים שלא על דעת לגרשם לאחר מכן, ורק הרמב"ם הוא שחידש שאפילו כשדעתו לגרשה לאחר מכן מותר אם הודיעה על כך קודם הנישואין. ואת הלשון המבוארת בגמרא 'מאן הויא ליומא' מבאר הב"ח כך: רצונם לומר שתחפוץ לינשא לימים שיתעכב בעיר, ואחר כך יניחנה וילך לו למקומו, והאשה תשאר במקומה.

ולכאורה זהו פלא גדול לומר שהאמוראים ישאו את אותם נשים לצורך כמה ימים שיהיו בעירם, ואחר כך ישאירום בעיגונם וילכו אל מקומם. ופשטות הלשון 'מאן הויא ליומא' משמע שעיקר הנישואין לא היה אלא לאותם הימים. ובאמת בעצי ארזים (אות יז) העיר שהבית יוסף לא ניחא ליה בביאור הב"ח, שכן הלשון 'מאן הויא ליומא' משמע שלא היו הנישואין אלא לאותם ימים, ולא שיהיו להם לנשים גם אחרי שובם למקומם.

ביאור היד דוד במחלוקת הלשונות בגמרא אם נחלקו בהיתרו של הרמב"ם

והנה הגמרא מביאה הנהגה זו של האמוראים כדי לתמוה עליה מדברי רבי אליעזר בן יעקב האומר: לא ישא אדם אשה במדינה זו וילך וישא אשה במדינה אחרת, שמא יזדווגו זה לזה [- בנה של זו עם בתה של זו], ונמצא אח נושא את אחותו [- מאב]. ועל כך מקשה הגמרא מהנהגת האמוראים לשאת אשה ליומא, וכיצד לא חששו לאיסור זה. ומיישבת הגמרא בשני דרכים: א' שאני רבנן דפקיע שמייהו. ופירש רש"י: פקיעי כולי עלמא בשמייהו, וקוראין לבתו על שמו. ואם יבוא בנו ממקום אחר ישמע שהיא בת אביו ויפרוש. ב' רבנן יחודי בעלמא הוא דמייחדי להו, דאמר מר אינו דומה מי שיש לו פת בסלו למי שאין לו פת בסלו. וכיון שבאמת לא נשאוה שוב לא עברו על איסור זה.

וכתב היד דוד שאף שאפשר לומר שהלישנא השניה חולקת על הלישנא הראשונה בכך שאינה מסכמת עם סברתה ש'רבנן פקיע שמייהו', אך אפשר לומר שבאמת גם האיבעית אימא סוברת שרבנן פקיע שמייהו, ואעפ"כ לא ניחא לה לפרש שמשום כך לא חשו האמוראים לאיסורו של ראב"י, שהרי מלבד האיסור לשאת אשה במקום אחר, אסר ראב"י גם לשאת אשה כשבדעתו לגרשה, ומכח איסור זה ביארה האיבעית אימא שרק ייחודם לנשים אך לא נשאוה, כי לדעת האיבעית אימא הודעה מראש אינה מועילה, נגד דעת הרמב"ם. ולפי זה הביאה הגמרא בסמוך את איסורו של ראב"י בסתמא, שאף בהודעה מראש אסור, וכסיוע לדעת האיבעית אימא. ולכן הביא הטור דין זה בשם הרמב"ם, שלדעתו מודים התירוצים להיתר נשואי אשה על דעת לגרשה במקום שהודיעה מתחילה.

דעת היש"ש לאסור אף כשמודיעה

ואמנם הים של שלמה נקט לדינא דלא כדעת הרמב"ם, ופסק לאסור אף במקום שמודיעה מתחילה. ותחילה ביסס את איסורו על כך שלשון שני עיקר, והרי ללשון זו רק ייחודם ולא נשאוה. ושוב הוסיף

מאן

הויא

ליומא

ונשיאת

אשה

כשדעתו

לגרשה

יום רביעי יב ניסן

יבמות דף לז

להצטרפות לקבלת החידוש

a8843414@gmail.com

שאפילו ללשון ראשון שנשאום ממש, מכל מקום אין מקור מדברי הגמרא להיתרו של הרמב"ם, שאף שאמרו 'מאן הוויא ליומא' הלא ודאי שאם היו הנשים רוצים לילך עמהם לעירם, היו לוקחים אותם ברצון טוב, ורק התנו עמם שאם לא ירצו ללכת עמם לעירם יגרשום, ואם כן אין זה חשוב לוקח אשה לימים ידועים על מנת לגרשה, ואפשר שבכה"ג באמת אף כשמודיעה מראש אסור.

ועוד הוכיח היש"ש דעתו, מדברי הגמרא בגיטין הנזכרים ביושבת תחתיו ומשמשתו ודעתו לגרשה, שלכאורה יש להבין מה שאל רב משרשיא את רבא ומה השיבו רבא, הלא ברייתא מפורשת היא מראב"י שאסור לשאת אשה כשבדעתו לגרשה. אלא על כרחך צריך לומר שרב משרשיא איירי באופן שהודיעה מראש שכך דעתו לגרשה, ועל כרחך שאל מה הדין באופן שאינו גונב דעתה כיון שהודיעה, אך סוף סוף יושבת תחתיו ומשמשתו ובדעתו לגרשה. והשיב לו רבא מסברא שאף באופן זה אסור. ובכך מדקדק היש"ש את שינוי הלשון בין לשון הגמרא בגיטין ללשונה ביבמות, שכן ביבמות מסיימת הגמרא את הפסוק 'והוא יושב לבטח אתך', משא"כ בגיטין מביאה הגמרא רק את תחילת הפסוק 'אל תחרוש על רעך רעה' [כך גירסת היש"ש], והטעם - לפי שסוגיית הגמרא ביבמות עוסקת באופן שאינו מודיעה על כך ואם כן 'הוא יושב לבטח אתך'. משא"כ סוגיית הגמרא בגיטין עוסקת אף באופן שידועת שעתיד לגרשה אך עדיין הוי בכלל 'אל תחרוש על רעך רעה'.

הכרזת רב ורב נחמן כאבן קלע ביד המתמשכלים

והנה עיקר הנהגת האמוראים להכריז 'מאן הוויא ליומא' יש בה משום קושי, וכמו שניסח הערה זו רבי ראובן מרגליות זצ"ל (סיני כא עמוד קעו): הכרזה זו מוזרה מאד. רב בעל עשר מילי דחסידותא, אדם שלא הסתכל חוץ לארבע אמותיו עד שלא ראה מי שבא לנגדו. איש שמעולם לא אכל בסעודת הרשות ולא דיבר שיחה בטילה מימיו, וכמוהו הנגות של פרשות וטהרה. האם הוא האדם שיכירז 'מאן הוויא ליומא'. רב שגינה את אנשי השחץ שביניהם לבין עצמם היה אחד אומר לחבירו 'במה סעדת היום', ביטוי שיש בו רמיזה לא טהורה, האם הוא הוא שירשה לעצמו הכרזה פומבית זו. כך גם רב נחמן חתנו של ראש הגולה, אישה של ילתא, הוא כמו כן הכריז 'מאן הוויא ליומא'. כמה מוזר הדבר.

רבי ראובן מאריך ומביא איך שהנהגה זו שימשה אבן קלע ביד המתמשכלים לירות בה נגד כבוד בעלי התלמוד כולם. ועד כדי כך בא הדבר שהותיקן ברומא התעניין בדבר, ואחד הקרדינלים שלח ארבע עשרה שאלות להציען לפני חכם מישראל, כשהרביעית שבהם היא על מעשה זה. את התשובה לשאלות אלו ערך הסופר חיים בלוך, כשבדבריו - אותם מזכיר הגר"מ במאמרו - הציע שני דרכים לבאר את הנהגת האמוראים.

ההשערה הראשונה היא, שרב ברצותו לשרש את המנהג לקדש בלי שידוכין, מנהג שגרם לפעמים לתקלות ולהפקרות, היה מכריז 'מאן הוויא ליומא', ובבקשת שידוכין זו רצה לשמש מופת לבני המקום, להרגילם שלא לקדש אשה בלא שידוכין. ואמנם הגר"מ מעיר כי השערה זו קלושה מאד, שכן מדוע דוקא בבואו לדרדשיר נהג כן רב, אף שמצאנו בש"ס שרב ביקר במספר מקומות (כמו: דימחריא בעירובין ו. אפסטיה בעירובין ק: קימחוניא בקידושין כה: ועוד). ובפרט שלא נראה שמנהג שכזה ישמש מופת לשאר העם, כי אם כל אחד ינהג כדרכו של רב ויקדש אשה בכל מקום שיבוא, יבואו להתרבות ממזרים בישראל, וכהערת הגמרא ביבמות.

השערתו השניה של ר"ח בלוך היא, שרב הלך בזה לשיטתו שאמר שאין אדם ניצול בכל יום מהרהור עבירה, ולכן השתדל שלא להביא עצמו לידי ניסיון, והכריז 'מאן הוויא ליומא'. אמנם מעיר על כך הגר"מ, שמכך שרב לא תר אחר אשה לנישואין בעלמא כדרך גובראין יהודאין שתהיה עזרתו וחברתו בחיים אלא רק ליומא, מוכח שהיה רב אותה עת נשוי לאשה. ואם כן, אם מחמת הליכתו בלא אשתו זקוק היה לשאת אשה כדי שלא לבוא להרהור, אם כן כל אחד צריך לישא אשה מחשש הרהור בזמן וסתה של אשתו הראשונה, ופשוט שלא נהגו כן [ובמק"א האריך הגר"מ להוכיח שאף אחד מחכמי התלמוד לא היה נשוי לשתי נשים יחד אף שהדבר מותר].

ביאור הגרמ"מ שוייצר זצ"ל שרב ור"נ נהגו כן כדי שלא יכבדו הפרסיים בנשים

ובשם גיסו רבי משה מרדכי שוייצר זצ"ל, מביא הגר"מ ביאור יפה בהבנת הנהגת האמוראים. וזאת על פי המבואר בגמרא בעבודה זרה (עו:): שפעם אחת באו מר יהודה ובאטו בר טובי לפני שבור מלכא, ושיגר להם נשים בלילה, וקיבל באטו ורב יהודה לא קיבל. הרי לנו שהיה מנהגם של הפרסיים למסור נשים לאכסנאים. וכך גם מובא באבות דרבי נתן (פט"ז) במעשה ברבי עקיבא ששיגר לו השלטון שתי נשים יפות וכו' והיה רבי עקיבא יושב ביניהן ומרקק ולא פנה אליהן. וקבלו עליו לפניו השלטון. ושאלו כיצד זה שלא חטא עמהם. והשיבו רבי עקיבא: מה אעשה, ריחן בא אלי מבשר נבילות וטריפות ושרצים. וכך מסופר שם גם על רבי צדוק הכהן כשנשבה.

עפ"ז ביאר הגרמ"מ ש אחרי שידענו שמלך פרס אדרבנן ושריו כיבדו מאד את רב (עיין ע"ז י:), לכן כשבא רב לדרשיר שבפרס דוקא חשש מפני 'כבוד' זה ולכן הכריז 'מאן הוויא ליומא' להצילו מפני כבוד הפרסיים. וכך נהג גם רב נחמן כשבא לשכנציב הקרובה לדרשיה.

ואמנם לפי מה שכתבו האחרונים ש'מאן הוויא ליומא' אינו בהכרח נישואין לימים אחדים, אלא אף נישואין קבועים אם ירצו בכך אותם הנשים. לפי זה סרה במעט עיקר הקושיא, כי אכן לא תרו האמוראים אחרי נישואין לשעה ותו לא, ורק התנו מתחילה שרצונם לשוב למקומם, ואם לא תחפוץ האשה לבוא עמו לעירו, יגרשה. ו'מאן הוויא ליומא' הוא בהתייחס לשהייתם במקום זה לימים, אך לא בהתייחס לעצם הנישואין, שיכולים להימשך אף לאורך ימים ושנים.

"הנהגה זו

שימשה אבן

קלע ביד

המתמשכלים

לירות בה נגד

כבוד בעלי

התלמוד

כולם. ואף

הותיקן

ברומא

התעניין

בדבר, ואחד

הקרדינלים

שלח שאלה

זו להציען

לפני חכם

בישראל"

להנצחות והקדשות

פנה למייל המערכת

תרומתך מסייעת מאד!